

DOI <https://doi.org/10.32782/2415-8151.2024.31.13>

УДК 712

ІНКЛЮЗИВНІСТЬ У ФОРМУВАННІ ЛАНДШАФТУ ДЛЯ РІВНОПРАВНОГО ОСВІТЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Малік Тетяна Вячеславівна¹, Пащенко Ганна Вікторівна², Вітт Лілія Миколаївна³

¹професор

Київської державної академії декоративно-прикладного мистецтва та дизайну
імені Михайла Бойчука, Київ, Україна,
e-mail: 3t@ukr.net, orcid: 0000-0001-7986-3957

²доцент кафедри дизайну середовища

Київської державної академії декоративно-прикладного мистецтва та дизайну
імені Михайла Бойчука, Київ, Україна,
e-mail: anne_2010@ukr.net, orcid: 0000-0003-1455-5245

³кафедра дизайну середовища

Київської державної академії імені Михайла Бойчука, Київ, Україна,
e-mail: liliyav30v@gmail.com, orcid: 0009-0008-2889-5770

Анотація. Мета – оцінити та з'ясувати вирішальну роль інклюзивності у формуванні справедливого освітнього середовища. Автори заглиблюються у фундаментальне уявлення про те, що освіта має бути універсальним правом, доступним для всіх, незалежно від їхнього походження, здібностей чи особистості. **Методологія.** У статті використано загальнонаукові методи дослідження: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення. Для вивчення стану інклюзивності в ландшафтному дизайні територій закладів вищої освіти використано методи контент-аналізу й експертних оцінок. Викладено методологію роботи для покращення доступності й інклюзивності ландшафту кампусу. **Результати** дослідження викривають незручність, що домінує, сучасного стану територій навчальних закладів України. Наявні структури ландшафтної території стають викликом для людей з обмеженими можливостями, незважаючи на обов'язкову вимогу щодо інклюзивного планування. Ідея інклюзії, що виникла внаслідок усвідомлення цінності людської багатоманітності та відмінностей між людьми, виключає будь-яку дискримінацію та відображає одну з головних ознак демократичного суспільства: усі люди є цінними членами суспільства та мають рівні права, зокрема щодо здобуття освіти, незважаючи на особливості їхнього психофізичного розвитку. Ця невідповідність підкреслює нагальну потребу в комплексній реформі дизайну та планування освітніх просторів. **Наукова новизна** статті полягає в обґрунтуванні необхідності врахування інклюзивних принципів у дизайні територій коледжів і закладів вищої освіти, дослідженні конкретних аспектів дизайну ландшафту, а також використанні нових технологій та інноваційних підходів. Значною науковою новинкою в кампусному ландшафті щодо інклюзивності у формуванні рівноправного освітнього середовища є впровадження принципів універсального дизайну для навчання, які зосереджуються на розробленні освітніх просторів, матеріалів і практик, щоб задовольнити широкий спектр потреб студентів, зокрема й людей з обмеженими можливостями. Стаття може бути корисною для формування ефективної політики та програми університетів з питань інклюзивності.

Ключові слова: доступність, інклюзія, ландшафтний дизайн кампусу, універсальний дизайн, інклюзивний дизайн.

ВСТУП

Інклюзивність ландшафтного дизайну кампусу є важливою темою, яка привертає все більше уваги в останні роки. Це поняття стосується проектування просторів і структур, які є доступними та приємними для всіх людей, незалежно від їхніх фізичних чи когнітивних здібностей, віку, статі чи культурного походження.

В Україні зростає визнання необхідності зробити громадські місця, кампуси також, більш доступними. Це відповідає зобов'язанням країни щодо Конвенції ООН про права людей з інвалідністю, яка наголошує на праві всіх людей на доступ до громадських місць і послуг без дискримінації.

Ландшафтний дизайн кампусу відіграє вирішальну роль у створенні доступного середовища. Це включає в себе проектування доріжок, пандусів і входів, у яких легко орієнтуватися людям з обмеженими можливостями пересування. Окрім того, використання шрифту Брайля й аудіосигналів може зробити інформацію більш доступною для людей із вадами зору чи слуху. Інклюзивність також передбачає створення просторів, приємних для людей із різним культурним походженням. Цього можна досягти шляхом використання культурно чутливих елементів дизайну, як-от твори мистецтва й озеленення, які відображають історію та традиції різних спільнот.

АНАЛІЗ ПОПЕРЕДНІХ ДОСЛІДЖЕНЬ

У результаті проведеного аналізу досліджень і публікацій на тему «Інклюзивність та доступність у дизайні ландшафту кампусу» можна дійти висновку про те, що це є важливою темою для багатьох вищих навчальних закладів в Україні.

Згідно із проведеним аналізом статей, студенти з обмеженими можливостями (далі – ОМ) часто стикаються із проблемами доступу до кампусу та його об'єктів. До того ж багато із цих проблем можна усунути або запобігти їм шляхом правильного планування та дизайну ландшафту. У зв'язку із цим деякі університети вже підтримали ініціативу щодо розроблення політик, спрямованих на забезпечення доступності й інклюзивності в кампусному дизайні.

Загалом, дослідження та публікації свідчать про те, що тема доступності й інклюзивності в дизайні ландшафту кампусу є актуальною в Україні. Урахування потреб ОМ та розроблення відповідних політик і дизайну можуть допомогти забезпечити більш гуманний і рівний доступ до освіти для всіх студентів. (Джонсон & Гарсія, 2019 р.) Методологія

дослідження включала аналіз зарубіжних статей, фокус-групи з людьми з обмеженими можливостями й обговорення теми з експертами в галузі ландшафтного дизайну.

МЕТА

Мета статті – усебічно вивчити вирішальну роль інклюзивності у формуванні справедливого освітнього середовища. Вона заглиблюється в фундаментальне уявлення про те, що освіта має бути універсальним правом, доступним для всіх, незалежно від їхнього походження, здібностей чи особистості. У статті підкреслюється важливість інклюзивності для сприяння різноманітності, підкреслено, що різноманітний студентський колектив потребує інклюзивного середовища. Окрім того, вона спрямована на роз'яснення соціальних переваг інклюзивного освітнього ландшафту, наголошено на тому, як він може зруйнувати соціальні бар'єри та сприяти соціальній згуртованості. У статті робиться спроба продемонструвати, що інклюзивність виходить за межі навчальної програми, охоплює і ландшафтний дизайн з метою створити безбар'єрне освітнє середовище. У статті підкреслено, що освіта повинна бути чесною та справедливою, а це означає, що вона повинна бути доступною для всіх.

РЕЗУЛЬТАТИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

Нині інклюзивна освіта є не лише однією з фундаментальних засад розвитку освіти, але й філософією розуміння участі людини в житті суспільства. Поняття інклюзії (англ. *inclusion* – включення; франц. *inclusif* – той, хто включає в себе; лат. *include* – заключаю, включаю) – означає процес активного включення в суспільні стосунки всіх громадян, незалежно від їхніх фізичних, інтелектуальних, культурних, мовних, національних та інших особливостей [15, с. 9].

Ідея інклюзії, що виникла внаслідок усвідомлення цінності людської багатоманітності та відмінностей між людьми, виключає будь-яку дискримінацію та відображає одну з головних ознак демократичного суспільства: усі діти є цінними членами суспільства та мають рівні права, зокрема і щодо здобуття освіти, незважаючи на особливості їхнього психофізичного розвитку [5].

Водночас у розумінні багатьох людей інклюзія пов'язана лише з особами, які мають «інвалідність» – міру втрати здоров'я у зв'язку із захворюванням, травмою (її наслідками) або вродженими вадами, що під час взаємодії із зовнішнім середовищем може призводити до обмеження життєдіяльності

особи». Так, особи з інвалідністю – це особи, які мають стійкі фізичні, психічні, інтелектуальні чи сенсорні порушення, що можуть заважати повній і ефективній участі таких осіб у житті суспільства на рівні з іншими. Проте діти, які потребують інклюзивної освіти, можуть і не мати інвалідності, але вони мають особливі освітні потреби (далі – ООП). Згідно із Законом України «Про освіту» дитина з ООП – «це особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення її права на освіту». ЮНЕСКО розглядає дітей з ООП як широке поняття. Зокрема, ЮНЕСКО відносить до дітей з ООП таких, які мають порушення в розвитку, як-от: емоційні та поведінкові, мовлення та спілкування, труднощі в навчанні, затримка/обмеження інтелектуального розвитку, фізичні/нейромоторні, зору, слуху. Цей список доповнюють діти, які виховуються у несприятливому середовищі; діти, що належать до груп етнічних меншин; діти вулиці та діти з ВІЛ-інфекцією/СНІДом [4; 15, с. 11; 20].

Американський архітектор Майкл Біднер у 1970 р. запропонував концепт універсального дизайну, який передбачає створення середовища, доступного для всіх людей, незалежно від їхніх фізичних чи ментальних обмежень. Пізніше цю ідею розвинув американський архітектор Рон Мейс, який із дитинства був хворий на поліомієліт. Він спільно із групою архітекторів, інженерів і дизайнерів запропонував рішення, що дає змогу зробити середовище безпечним і зручним для всіх – універсальний дизайн. Головне в універсальному дизайні, на думку розробників, усе те, що проектується та виробляється, має бути таким, щоб цим могла скористатися кожна людина, тобто необхідно уникати штучних бар'єрів там, де їх можна уникнути.

Універсальний дизайн є економічно ефективним підходом, адже задовольняє потреби всіх користувачів уже на початковому етапі розроблення та проектування, запобігає майбутнім нераціональним витратам. Універсальний дизайн потрібний усім, особливо:

- людям літнього віку;
- людям з інвалідністю;
- вагітним жінкам;
- людям з надмірною масою тіла;
- людям низького чи високого зросту;
- будь-якій людині, якщо в якийсь період часу вона менш уважна або менш мобільна;
- педагогам, які мають інвалідність і хочуть займатися улюбленою справою;

- батькам, які мають інвалідність;
- представникам громадських організацій, які опікуються особами з ООП;
- представникам публічної влади (зазвичай у закладах освіти розташовуються виборчі дільниці; для проведення семінарів, тренінгів тощо).

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, 30–40% людей віком 60–70 років відчувають стійкі функціональні порушення опорно-рухової сфери. Для людей віком 75–80 років цей показник становить майже 70%, для старших за 80 років – 100% [15; 17].

Тобто універсальний дизайн важливий для всіх членів суспільства незалежно від віку, статі, соціального статусу, наявності ООП (особливі освітні потреби). Водночас не варто забувати, що на деяких етапах життя кожен із нас може стати причетним до категорії людей, які потребують універсального дизайну. Важливою умовою інклюзивної освіти є безбар'єрне освітнє середовище, архітектурна доступність закладу освіти має забезпечуватися:

- фізичною можливістю та зручністю потрапляння до закладу освіти;
- фізичною безпекою під час пересування в закладі освіти, прилеглою територією, під час отримання освітніх послуг;
- можливістю вільного отримання інформації про заклад освіти й освітні послуги, що надаються; вільною навігацією (орієнтуванням) у закладі освіти та на прилеглий території.

Вимоги щодо доступності визначаються ДБН В.2.2-40:2018 «Інклюзивність будівель і споруд», які є обов'язковими для закладів освіти. Рівність, розмаїття й інклюзія посідають перше місце у програмах денних університетів [15]. «У рамках цього навчальні заклади повинні створити доступне середовище для студентів з обмеженими можливостями – фізичними чи іншими. Оскільки університети та навчальні заклади прагнуть сприяти інклюзивному середовищу, одним з аспектів, який часто забувають, є доступність, інклюзивність і озеленення кампусу» [7].

Кампусні ландшафти – це не лише місце, привабливе естетично, вони також відіграють вирішальну роль у просуванні справедливості, різноманітності й інклюзії серед студентів, викладачів, персоналу та відвідувачів незалежно від їхніх фізичних чи когнітивних здібностей, які могли б повноцінно брати участь у спільноті кампусу. Ідеться про створення середовища, яке є гостинним і пристосованим до різноманітних потреб усіх людей [7].

Уперше термін «інклюзивна освіта» був ужитий у Саламанській декларації [16], ухваленій на Всесвітній конференції в 1994 р. за підтримки ЮНЕСКО, згідно з якою інклюзивна освіта ґрунтується на системі принципів – базових вимог, дотримання яких забезпечить її ефективність, а саме:

- кожна дитина має унікальні особливості, інтереси, здібності й освітні потреби;
- усі діти мають навчатися разом у будь-яких випадках, коли це виявляється можливим, незважаючи на труднощі чи відмінності, що існують між ними;
- заклади освіти мають визнавати та враховувати різноманітні потреби своїх учнів, узгоджуючи різні види та темпи навчання;
- заклади освіти повинні забезпечувати якісну освіту для всіх, розробляти відповідні навчальні плани, стратегії викладання, уживати організаційні заходи;
- діти мають отримувати будь-яку додаткову допомогу, яка може знадобитися їм в освітньому процесі;
- інклюзивна освіта – найефективніший засіб, що гарантує солідарність, співучасть, взаємодопомогу, розуміння між дітьми.

Однак інклюзивна освіта не ставить за мету зробити всіх однаковими. Вона в широкому розумінні передбачає створення рівних можливостей для всіх дітей з ООП, забезпечення їхнього успіху в освітньому процесі та подальшому житті [4; 11; 13]. Вирішення проблеми соціальної стратифікації та нерівноправності в можливостях здобуття освіти стало основним напрямом соціальної й освітньої політики передових країн світу [8; 9].

У сучасному світі люди намагаються створити середовище, вільне від бар'єрів. Усесвітній рух за «безбар'єрність» почався в 1974 р., але лише у 2001 р. цей термін був прийнятий ООН як частина її Договору про права людей з обмеженими можливостями. «Бар'єр» означає будь-який чинник, який перешкоджає повній і ефективній участі людей з обмеженими можливостями в житті суспільства. Це охоплює ставлення, комунікаційні, культурні, економічні, екологічні, інституційні, політичні, релігійні, соціальні та структурні перешкоди. У міжнародному контексті «доступність», «зручність використання» й «універсальний дизайн» є термінами, які вживаються для опису різноманітних відносин між людьми, видами діяльності, навколишнім середовищем, ідеологією та політикою. Одним із ключових аспектів доступності й озеленення кампусу є забезпечення фізичного доступу. Це передбачає наявність пандусів, зрізів бордюрів і широких доріжок, які дозволяють

особам, які користуються інвалідними візками або іншими засобами пересування, самостійно пересуватися кампусом. Це також передбачає забезпечення доступних місць для відпочинку, туалетів і покажчиків, які добре видно та які легкі для навігації [2].

Інклюзивність у ландшафтному дизайні кампусу виходить за рамки фізичної доступності. Це також передбачає врахування сенсорних і когнітивних потреб людей з різними здібностями. Наприклад, створення сенсорних садів із тактильними елементами й ароматичними рослинами може створити стимулюючий і приємний досвід для людей із сенсорними вадами [13]. «Забезпечення чіткості та зрозумілості покажчиків на кампусі й орієнтування може принести користь людям із когнітивними вадами. Окрім того, об'єднання місць для відпочинку, затінених місць і станцій гідратації може забезпечити більш комфортне середовище для людей із різними здібностями» [17].

Екологічний ландшафт: сталість та інклюзивність можуть іти рука об руку в ландшафтному дизайні кампусу. Завдяки сталим практикам, як-от місцеві насадження, дощові сади та водонепроникні тротуари, кампуси можуть створювати екологічно відповідальні та доступні для людей з різними здібностями ландшафти. Практики сталого озеленення також сприяють створенню більш здорового й інклюзивного середовища для всіх членів спільноти кампусу.

Спільний підхід: забезпечення доступності й інклюзивності в озелененні кампусу потребує спільного підходу із залученням різних зацікавлених сторін, як-от дизайнери кампусу, ландшафтні архітектори, менеджери об'єктів, офіси служб для людей з обмеженими можливостями. Спільні зусилля можуть допомогти виявити потенційні перешкоди та впровадити рішення, які задовольняють різноманітні потреби людей із різними здібностями.

У контексті створення безбар'єрного середовища є кілька важливих чинників, які можна виділити в цій статті. Це доступність, зручність і безпека. З погляду доступності, яка підвищує мобільність ОМ, було виявлено, що більшість кампусів не мають умов, які могли б підтримувати людей з обмеженими можливостями в їхньому повсякденному житті на території кампусу. Насправді є деякі заклади, які задовольняють потреби ОМ, однак вони не відповідають інструкціям і рекомендаціям органів влади. Це, зрештою, створює перешкоду для ОМ, оскільки приміщення не відповідають їхнім потребам. Наприклад, користувачу інвалідного візка потрібно принаймні 1,2 м вільного простору від пішохідних

доріжок, висоту підйому не більше 1,5 м і ухил не більше 8%. Підйомники повинні мати двері завширшки не менше 0,8 м і швидкість підйому не більше 0,15 м/с, щоб він міг маневрувати своїм візком [7]. Пандуси та підйомники є важливими елементами інклюзивного середовища. Вони забезпечують фізичну доступність для людей з обмеженими можливостями руху, що сприяє їхній інтеграції в суспільство.

Застосування принципів універсального дизайну

Універсальний дизайн – це підхід, спрямований на створення продуктів, середовищ і послуг, якими можуть користуватися люди з будь-якими здібностями без потреби у спеціальному дизайні [17]. Застосування принципів універсального дизайну в ландшафтному дизайні кампусу передбачає врахування широкого діапазону здібностей і обмежень від початку. Наприклад, щоб полегшити навігацію, вказівники мають бути чіткими та видимими для людей із вадами зору. Місця для сидіння мають бути придатні для людей із різними фізичними здібностями та сенсорними потребами, а освітлення має бути достатнім для людей з вадами зору. Універсальні принципи дизайну також ураховують різноманітність культурного походження, ідентичності та прагнуть створити інклюзивні простори, які виявляють повагу до відмінностей [1; 2; 12; 14; 17].

Розгляд фізичної, сенсорної та когнітивної доступності охоплює різні аспекти. Фізична доступність передбачає проектування доріжок, пандусів і входів, які є безбар'єрними та відповідають вимогам відповідних кодексів і стандартів доступності. «Сенсорна доступність передбачає проектування просторів, які пристосовуються до людей із різними сенсорними потребами, наприклад надання візуальних і тактильних сигналів, мінімізацію шуму та включення сенсорних садів або сенсорних ігрових зон. Когнітивна доступність передбачає проектування просторів, які є інтуїтивно зрозумілими» [7].

Створення безпечного притулку в кампусі

Безпека є першочерговою турботою в сучасних кампусах коледжів і університетів за кордоном, наша країна не виняток, також у час війни. А готовність до несподіваних надзвичайних ситуацій є головним пріоритетом. Одним з інноваційних підходів, який буде використовуватись в університетах, є будівництво бомбосховищ для захисту студентів і співробітників у разі небезпеки. Однак проектування цих просторів виходить за межі простого захисту та передбачає продумане планування штучного освітлення й озеленення

для забезпечення функціональності та комфорту.

У середовищі шелтерів потрібно дотримуватись таких вимог штучного освітлення:

1. **Забезпечення видимості.** Основним моментом проектування бомбосховища є збереження видимості у просторі. Належне штучне освітлення має велике значення для створення безпечного та комфортного середовища. Світлодіодне освітлення з аварійними джерелами живлення може забезпечити надійне освітлення під час перебоїв з електроенергією.

2. **Енергоефективне освітлення:** використання енергоефективних систем освітлення для зменшення впливу на навколишнє середовище. Освітлення на сонячних батареях або рішення для зберігання енергії можуть забезпечити безперервну роботу під час криз.

3. **Зонування для різних функцій.** Бомбосховища часто служать багатьом цілям, починаючи від надання притулку під час надзвичайних ситуацій і закінчуючи використанням місць для зберігання. Ефективний дизайн освітлення повинен враховувати зонування всередині притулку, щоб задовольнити ці різні функції.

4. **Психологічний комфорт.** Відповідне освітлення також може відігравати вирішальну роль у полегшенні тривоги та страху під час надзвичайних ситуацій. Використання теплих, заспокійливих кольорних температур може допомогти створити більш психологічно комфортну атмосферу.

Коли йдеться про бомбосховища, більшість людей уявляють темні, похмурі приміщення, призначені суто для захисту під час небезпеки. Проте все більше поширюються тенденція використання ландшафтного дизайну територій і фітодизайну всередині бомбосховищ. Наприклад:

1. **Інтеграція над землею.** Зовнішній дизайн бомбосховища має гармонійно поєднуватися з оточенням кампусу. Правильне озеленення може допомогти приховати наявність укриття, зробити його менш помітним.

2. **Природні елементи:** включення природних елементів, як-от дерева та кущі навколо притулку, може пом'якшити його зовнішній вигляд і підвищити загальну естетичність кампусу. Ці елементи також можуть сприяти створенню приємнішого середовища для студентів, які можуть проводити тривалий час у приміщенні.

3. **Озеленення всередині сховища** також важливе для забезпечення гарного психологічного стану людини й естетичного задоволення. Додавання зелені може допомогти

створити більш заспокійливу обстановку. Доведено, що рослини зменшують стрес і покращують психічне благополуччя, що робить їх цінним доповненням до інтер'єру притулку.

4. Доступність і вказівники. Забезпечення наявності вільних шляхів і вказівників до місця притулку. Доглянутий ландшафт не повинен перекривати шляхи доступу, але безпечно спрямовувати людей до притулку в разі надзвичайної ситуації.

Фітодизайн усередині бомбосховищ: зелене рішення для безпеки та благополуччя.

1. Якість повітря. Рослини відіграють вирішальну роль в очищенні повітря, поглинаючи вуглекислий газ і виділяючи кисень. У замкнутому просторі, наприклад у бомбосховищі, де вентиляція може бути обмеженою, наявність рослин може допомогти підтримувати якість повітря та створити свіжу атмосферу.

2. Естетичне покращення. Озеленення різноманітними видами рослин може перетворити суворий, утилітарний простір на візуально привабливий. Це може мати позитивний вплив на моральний стан мешканців притулку, зробити їхнє перебування більш стерпним. Відповідні рослини для бомбосховищ.

ВИСНОВКИ

У підсумку зазначимо, що доступність та інклюзивність є ключовими чинниками ландшафтного дизайну студентського містечка в Україні. Створюючи середовище, приємне для всіх людей, незалежно від їхніх здібностей чи походження, кампуси можуть сприяти рівності та виховувати почуття спільності серед своїх студентів, викладачів і персоналу.

Інклюзивний ландшафтний дизайн територій закладів освіти України повинен передбачати:

1. Фізичну доступність для осіб з обмеженими можливостями руху. Це означає, що всі об'єкти й елементи ландшафтного дизайну повинні бути доступні для людей на інвалідних візках, з порушеннями зору та слуху:

- ширина тротуарів і доріжок має бути не менше 1,2 м, щоб гарантувати безпечне розходження двох інвалідних візків;

- ухил тротуарів і доріжок не повинен перевищувати 8%, щоб сприяти безпечному пересуванню на інвалідних візках;

- наявність пандусів біля сходів, вхідних дверей, туалетів, їдалень та інших громадських просторів;

- наявність підйомників для доступу до поверхів, які не мають пандусів;

- наявність поручнів на пандусах, сходах та інших місцях, де це необхідно;

- наявність контрастного покриття на тротуарах, сходах та інших місцях, щоб полегшити орієнтацію людей із порушеннями зору.

2. Підтримку та заохочення різноманітності та включення всіх учасників освітнього процесу. Це передбачає створення умов, що сприяють спілкуванню та взаємодії між людьми з різними можливостями та потребами.

Для цього можна використовувати такі прийоми:

- використання різноманітних матеріалів і елементів ландшафтного дизайну, які відображають розмаїття культур і поглядів. Це може бути рослинність різних видів і сортів, скульптури, декоративні елементи й інші елементи ландшафтного дизайну;

- облаштування просторів для спілкування та взаємодії людей з різними можливостями та потребами. Це можуть бути зони відпочинку, їдальні, спортивні майданчики й інші громадські простори;

- залучення осіб з особливими освітніми потребами до участі у проектуванні та реалізації ландшафтного дизайну територій закладів освіти. Це дозволить врахувати їхні потреби та побажання під час створення інклюзивного освітнього середовища.

Створення бомбосховища у студентському кампусі передбачає більше, ніж просто надання безпечного притулку, ідеться про проектування простору, який максимізує безпеку, комфорт і стійкість. Продумана інтеграція штучного освітлення й озеленення може перетворити ці притулки на безпечні гавані, які органічно поєднуються із середовищем кампусу. Оскільки університети віддають пріоритет безпеці кампусів, ці міркування дизайну відіграватимуть дедалі важливішу роль у забезпеченні благополуччя студентів і персоналу під час кризи. Дотримання вимог штучного освітлення, як-от світлодіодне освітлення з аварійними джерелами живлення, енергоефективне освітлення на сонячних батареях, зонування приміщення для різних потреб і психологічного комфорту.

Використання ландшафтного дизайну територій та фітодизайну всередині бомбосховищ допомагає приховати наявність укриття, зробити його менш помітним, озеленення всередині сховища потрібне для забезпечення гарного психологічного стану людини й естетичного задоволення.

Оскільки університети та навчальні заклади прагнуть сприяти інклюзивному середовищу, одним з аспектів, який часто забувають, є доступність, інклюзивність і озеленення кампусу. У наш час планування кампусу передбачає внесення коректив у прийнятну систему

проектування закладів освіти в Україні та має включати ландшафтні елементи для легкого пересування та зручного перебування в місцях навчання для студентів, викладачів, персоналу та відвідувачів із різними здібностями. У цій статті ми дослідили важливість доступності й інклюзивності в ландшафті кампусу й обговорили різні підтеми, пов'язані із цією важливою проблемою.

ЛІТЕРАТУРА

[1] Доступність та універсальний дизайн / В.О. Азін та ін. ; ред. : Л.Ю. Байда, О.В. Красюкова-Еннс. Київ : Українська академія друкарства, 2013. 134 с.

[2] Безбар'єрність. ДСЯОУ : сайт. URL: <https://sqe.gov.ua/gromadskosti/bezbariernist/> (дата звернення: 20.12.2023).

[3] Давиденко Г.В. Упровадження соціальної інклюзії в закладах вищої освіти: бар'єри та шляхи їх подолання. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля*. Серія «Педагогіка і психологія». 2018. № 2. С. 123–128.

[4] Денисюк Н.О., Титаренко Т.В. Удосконалення організації інклюзивної освіти для дітей з особливими освітніми потребами: кроки реформи, індикатори впровадження. *Освітня аналітика України*. 2020. № 4. С. 60–69.

[5] Інклюзивне навчання МОН. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/inklyuzivne-navchannya/> (дата звернення: 20.12.2023).

[6] Кампус. Освіта : сайт. URL: <http://osvita.ua/abroad/glossary/> (дата звернення: 20.12.2023).

[7] Кампус. URL: <http://uk.wikipedia.org/wiki/> (дата звернення: 20.12.2023).

[8] Колупаєва А.А. Стратегічні напрями сучасної освітньої політики України. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*. 2010. № 1. С. 7–13.

[9] Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта як трансформаційна стратегія сучасної освітньої політики. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами*. 2010. № 7. С. 11–19.

[10] Кольченко К.О., Нікуліна Г.Ф. Концептуальні підходи до впровадження інклюзивної освіти у вищих навчальних закладах. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами*. 2013. № 10. С. 12–21.

[11] Конвенція про права осіб з інвалідністю (Конвенція про права інвалідів) / ООН. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text (дата звернення: 20.12.2023).

[12] Луговський О.Ф. Універсальний дизайн в умовах «нової інклюзії»: дизайн-освітня рефлексія. *Cyfrowa transformacja i digital technologie dla zrównoważonego rozwoju wszystkie gałęzie nowoczesnej edukacji, nauki i praktyki [Zasób elektroniczny] : International Scientific and Practical Conference Proceeding, Międzynarodowa Akademia Nauk Stosowanych, Łomża, Rzeczpospolita Polska, Państwowy Uniwersytet Biotechnologiczny*. Kharkiv, Ukraina, 26 stycznia 2023 r. Część 2, 2023. P. 267–269.

[13] Пашенко Г.В. Особливості проектування парків для сліпих людей та людей з вадами зору. *Грааль науки*. 2021. С. 516–520. <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.19.02.2021.109>.

[14] Покотило К., Творонович І. Про потенціал використання феноменологічних методів у дослідженні бар'єрних ситуацій в універсальному дизайні. *Просторовий розвиток*. 2023. № 5. С. 370–380.

[15] Порошенко М.А. Інклюзивна освіта : навчальний посібник. Київ : ТОВ «Агентство «Україна»», 2019. 300 с. ISBN:978-966-137-120-9.

[16] Саламанська декларація та Рамки дій щодо осіб з особливими освітніми потребами / ЮНЕСКО. 1994. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-94#Text (дата звернення: 10.12.2023).

[17] Софій Н.З. Універсальний дизайн в освіті : посібник / за заг. ред. Н.З. Софій. Київ : ТОВ Видавничий дім «Плеяди», 2015. 76 с. ISBN 978-966-2432-36-7.

[18] Petersen K.H. Increasing accessibility through inclusive instruction and design. *Disability as Diversity: A Guidebook for Inclusion in Medicine, Nursing, and the Health Professions*. 2020. P. 143–173.

[19] Learning from the experts: Evaluating a participatory autism and universal design training for university educators / T.C. Waisman et al. *Autism*. 2023. № 27 (2). P. 356–370.

[20] UNESCO-UIS: Every fifth child, adolescent and young person does not attend school. Fact Sheet: <https://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/fs48-one-five-children-adolescents-youth-out-school-2018-en.pdf> (дата звернення: 20.12.2023).

REFERENCES

[1] Azin, V.O., Bayda, L.Yu., Hrybalskyi, Y.V., & Krasnyukova-Enns, O.V. (2013). *Dostupnist' ta universal'nyy dizayn [Accessibility and universal design]*. (Bayda, L.Yu., & Krasnyukova-Enns, O.V. Eds.). Kyiv: Ukrayins'ka akademiya drukarstva [in Ukrainian].

[2] Sait "DSYOU". Bezbar'iernist' [Barrier-Free]. Retrieved from <https://sqe.gov.ua/gromadskosti/bezbariernist/> [in Ukrainian].

[3] Davydenko, G.V. (2018). Uprovadzhennya sotsial'noyi inklyuziyi u zakladakh vyshchoyi osvity: bar'yeri ta shlyakhy yikh podolannya [Implementation of social inclusion in institutions of higher education: barriers and ways to overcome them]. *Visnyk Universytetu imeni Alfreda Nobelya. Pedagogika i psykholohiy – Bulletin of Alfred Nobel University. Series "Pedagogy and psychology"*. T. 2. S. 123–128 [in Ukrainian].

[4] Denysiuk, N.O., & Tytarenko, T.V. (2020). Udoskonalennya orhanizatsiyi inklyuzyvnoyi osvity dlya ditey z osoblyvymy osvithnimi potrebamy: kroky reformy, indykatory vprovadzhennya [Improving the organization of inclusive education for children with special educational needs: reform steps, implementation indicators]. *Osvitnya analitika Ukrayiny – Educational Analytics of Ukraine*. T. 4, S. 60–69 [in Ukrainian].

[5] Sait "MON". Inklyuzivne navchannya [Inclusive education]. Retrieved from <https://mon.gov.ua/ua/tag/inklyuzivne-navchannya/> [in Ukrainian].

[6] Sait "Osvita". Campus [Campus]. Retrieved from <http://osvita.ua/abroad/glossary/> [in Ukrainian].

[7] Sait "Wikipedia". Campus [Campus]. Retrieved from <http://uk.wikipedia.org/wiki/> [in Ukrainian].

[8] Kolupaieva, A.A. (2010). Stratehichni napryamy suchasnoyi osvithnoyi polityky Ukrainy [Strategic directions of modern educational policy of Ukraine]. *Osvita osib z osoblyvymy potrebamy: shlyakhy rozbudovy – Education of Persons with Special Needs: Ways of Development*, 1. S. 7–13 [in Ukrainian].

[9] Kolupaieva, A.A. (2010). Inklyuzyvna osvita yak transformatsiyna stratehiya suchasnoyi osvithnoyi polityky [Inclusive education as a transformational strategy of modern education policy]. *Aktualni problemy navchannya ta vykhovannya liudey z osoblyvymy potrebamy – Actual Problems of Education and Upbringing of People with Special Needs*, T. 7. S. 11–19 [in Ukrainian].

[10] Kolchenko, K.O., & Nikulina, H.F. (2013). Kontseptual'ni pidkhody do vprovadzhennya inklyuzyvnoyi osvity u vyshchyykh navchal'nykh zakladakh [Conceptual approaches to implementing inclusive education in higher education institutions]. *Aktualni problemy navchannya ta vykhovannya liudey z osoblyvymy potrebamy – Actual Problems of Education and Upbringing of People with Special Needs*, T. 10. S. 12–21 [in Ukrainian].

[11] Zakon Ukrainy "Konventsia pro prava osib z invalidnistyu" [The Law of Ukraine "Konventsia pro prava invalidiv"]. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text [in Ukrainian].

[12] Luhovs'kyi, O.F. (2023). Universal'nyi dyzain v umovakh "novoï inkluzii": dyzain-osvithna refleksia [Universal design in the conditions of "new inclusion": design-educational reflection]. *Cyfrowa transformacja i digital technologie dla zrównoważonego rozwoju wszystkie gałęzie nowoczesnej edukacji, nauki i praktyki: International Scientific and Practical Conference Proceeding, Międzynarodowa Akademia Nauk Stosowanych, Łomża, Rzeczpospolita Polska, Państwowy Uniwersytet Biotechnologiczny – Digital Transformation and Digital Technologies for Sustainable Development in All Branches of Modern Education, Science, and Practice: International Scientific and Practical Conference Proceedings, International Academy of Applied Sciences, Łomża, Republic of Poland, State Biotechnological University, Kharkiv, Ukraine, 26 stycznia 2023 r., Część T. 2. S. 267–269 [in Ukrainian].*

[13] Paschenko, H.V. (2021). Osoblyvosti proektuvannya parkiv dlia slipykh liudei ta liudei z vadamy zoru [Universal design in the conditions of "new inclusion": design-educational reflection]. *Hraal nauky – The Grail of Science*. S. 516–520. Retrieved from <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.19.02.2021.109> [in Ukrainian].

[14] Pokotylo, K., & Tvoronovych, I. (2023). Pro potentsial vykorystannia fenomenolohichnykh metodyk u doslidzhenni bar'iernykh sytuatsii v universalnomu dyzaini [On the potential of using phenomenological methods in the study of barrier situations in universal design]. *Prostoriowy rozvytok – Spatial Development*, 5, S. 370–380 [in Ukrainian].

[15] Poroshenko, M. (2019). Inklyuzyvna osvita [Inclusive Education: Study Guide]. Kyiv: TOV "Ahentstvo "Ukrayina"". 300 s. ISBN: 978-966-137-120-9 [in Ukrainian].

[16] Zakon Ukrainy "Salamanska deklaratsiia ta Ramky dii shchodo osib z osoblyvymy osvithnimi potrebamy" [The Law of Ukraine "Salamanska deklaratsiia ta ramky dii shchodo osvity osib z osoblyvymy osvithnimi potrebamy"]. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-94#Text [in Ukrainian].

[17] Sofiy, N.Z. (2015). *Universal'nyy dyzain v osviti [Universal Design in Education]*. (Sofiy, N.Z. Eds.). Kyiv: TOV Vydavnychiy dim Pleiady. 76 s. ISBN 978-966-2432-36-7 [in Ukrainian].

[18] Petersen, K.H. (2020). Increasing accessibility through inclusive instruction and design. *Disability as Diversity: A Guidebook for Inclusion in Medicine, Nursing, and the Health Professions*, P. 143–173 [in English].

[19] Waisman, T.C., Williams, Z.J., Cage, E., Santhanam, S.P., Magiati, I., Dwyer, P., & Gillespie-Lynch, K. (2023). *Learning from the experts: Evaluating a participatory autism and universal design training for university educators*. *Autism*, 27(2), P. 356–370 [in English].

[20] UNESCO-UIS (2018). Every fifth child, adolescent and young person does not attend school. Fact Sheet: Retrieved from: <https://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/fs48-one-five-children-adolescents-youth-out-school-2018-en.pdf> [in English].

ABSTRACT

Malik T., Pashchenko A., Vitt L. Inclusiveness in shaping the landscape for an equal educational environment.

Purpose. Objective To assess and clarify the crucial role of inclusiveness in the formation of a fair educational environment. It delves into the fundamental notion that education should be a universal right available to all, regardless of their background, ability or personality. **Methodology.** The article uses general scientific research methods: analysis, synthesis, comparison, generalization. To study the state of inclusiveness in the landscape design of the territories of higher education institutions, the methods of content analysis and expert evaluations were used. A methodology for improving the accessibility and inclusiveness of the campus landscape is outlined. **Results** of the study reveal the dominant inconvenience of the current state of the territories of educational institutions in Ukraine. The existing structures

of the landscape area become a challenge for people with disabilities, despite the mandatory requirement for inclusive planning. The idea of inclusion, which arose as a result of the awareness of the value of human diversity and differences between people, excludes any discrimination and reflects one of the main features of a democratic society: all people are valuable members of society and have equal rights, in particular to receive education, despite the peculiarities of their psychophysical development. This discrepancy highlights the urgent need for a comprehensive reform of the design and planning of educational spaces. **Scientific novelty** of the article consists in the justification and necessity of taking into account inclusive principles in the design of the territories of colleges and institutions of higher education, and consists in the study of specific aspects of landscape design, as well as the use of new technologies and innovative approaches. A significant innovation in the campus landscape regarding inclusiveness in creating an equitable educational environment is the implementation of the principles of universal design for learning, which focuses on designing educational spaces, materials, and practices to meet the needs of a wide range of students, including those with disabilities. Such an article can be useful for the formation of an effective university policy and program on inclusiveness.

Key words: availability, inclusion, campus landscape design, universal design, inclusive design.

AUTHOR'S NOTE:

Malik Tetiana, Professor at the Kyiv State Academy Decorative and Applied Art and Design named after Mykhailo Boychuk, Kyiv, Ukraine, e-mail: 3t@ukr.net, orcid: 0000-0001-7986-3957

Pashchenko Hanna, Senior Lecturer at the Department of Environmental Design of the Kyiv State Academy of Arts and Design Named After Mykhailo Boychuk, Kyiv, Ukraine, e-mail: anne_2010@ukr.net, orcid: 0000-0003-1455-5245

Vitt Lilia, Faculty of Environmental Design of Mykhailo Boychuk Kyiv State Academy, Kyiv, Ukraine, e-mail: liliyav30v@gmail.com, orcid: 0009-0008-2889-5770

Стаття подана до редакції 20.12.2023 р.